

Okul Öncesi Dönemde Güncel Bir Ebeveyn Davranışı: Sharenting

Günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimlerin etkisiyle toplum, sosyal dokusundan ayrılarak dijital platformlara yönelmiştir. Eğitim, sağlık, ticaret, resmi işlemler, finans işlemleri gibi pek çok alanda internet ve bilgi teknolojileri kullanımı yaygınlaşmıştır. Temelde topluma sanal ortamla dahil olma olarak tanımlanan “dijital vatandaşlık” kavramı (Mossberger, Tolbert & McNeal, 2008), özellikle Mart 2020’de Dünya Sağlık Örgütü’nün COVID19 pandemisini ilan etmesiyle önem kazanmıştır. Fiziksel anlamda gerçekleştirilen birçok eylemin sanal ortama taşınmasıyla sanal ortamlar, kişilerin kendini daha rahat ifade ettiği ortamlara dönüşmüştür (Erdem ve Koçyiğit, 2019). İnsanların gerçek toplum kadar içinde yer aldığı bu ortamlarda geleneksel vatandaşlığın temel bileşenleri olan kişisel hak, özgürlük, sorumluluk, eşitlik, güvenlik, özgürlük kavramlarının bilincinde olarak sanal davranışlarının farkında olmaları beklenmektedir (Metin ve Cin 2021). Kişinin istemli paylaşımları dışında saklanan veriler, otomatik öneri sistemleri veya çerezler internet tabanlarının sisteminde depolanır. Bu veriler sık ziyaret edilen web sitelerini izlemek ve kaydetmek için tasarlanmıştır. Bu bilgiler genellikle önerilen arama sonuçlarını oluşturmak için kullanılır ve hedeflenen reklamlar oluşturmak için şirketlere satılabilir. Ancak aynı verilere, bir güvenlik ihlali meydana geldiğinde de kolayca erişilebilir ve hatta veriler saldırıya uğrayabilir. (Durnell, Okabe-Miyamoto, Howell & Zizi, 2020). Günümüzün dijital dünyasında toplumun hemen hemen her temel olgusunda olduğu gibi ebeveynlik olgusu da değişim içerisine girmiştir. Günümüz ebeveynleri, sosyal medya ağlarında çocukları hakkında düzenli olarak fotoğraf veya video yayımlamakta ve çocukları hakkında bilgileri anlık olarak paylaşmaktadır (Siibak ve Traks, 2019). Ebeveynlerin, bakıcıların veya akrabaların reşit olmayan çocukları hakkında çevrim içi olarak genellikle Instagram, Facebook, Twitter ve diğerleri gibi sosyal medya platformlarında bilgi paylaşmasını içeren bu uygulama genellikle “sharenting” olarak adlandırılmaktadır. Sharenting, çocuğun yemek yeme, uyuma, banyo yapma ve oyun oynama gibi günlük aktiviteleri hakkında fotoğraf, video, kişisel hikâye ve diğer bilgiler gibi çok boyutlu yönlerini içerebilmektedir (Romero-Rodríguez vd., 2022). Çocuklara ait görüntülerin ve bilgilerin çevrim içi yayınlanması olarak tanımlanan sharenting (Steinberg, 2017; Ouvrein ve Verswijvel, 2019; Donovan, 2020), özellikle ebeveynlerin çocuklara ait görselleri “aşırı” paylaşımı sonucunda ortaya çıkmaktadır (Holiday vd., 2022; Wen vd., 2022). Aslında günümüz ebeveynleri, sosyal medya ağlarında ebeveyn olarak kendi deneyimlerine ait görüntüleri ve hikâyeleri paylaşmaya teşvik edilmektedir. Ancak bunu yaparken, ebeveynler çocukları hakkında ayrıntıları sosyal medyada düzenli olarak yayınlamaya ve açıklamaya, yani

“sharenting” yapmaya alışmış ve bu bir nevi bağımlılık hâlini almıştır (Blum-Ross ve Livingstone 2017). Çevrim içi teknolojiler ve özellikle sosyal medya ağları, insanların bilgiye erişme ve bilgiyi paylaşma şeklini değiştirmiş ve ebeveynlerin çocuklarının mahremiyetiyle ilgili rol ve sorumluluklarını temelden değiştiren yeni bir düzen yaratmıştır. Birçok ebeveyn, sharenting ile ilgili temelde yalnızca uzaktaki aile üyelerini ve arkadaşlarını çocuklarının büyümesine dahil etmeyi sağlamakla kalmayıp aynı zamanda sosyal destek olarak değerli anılar biriktirmek ve ebeveynlik ikilemlerini paylaşmak için bir uygulama hâline getirdiğini savunmaktadır (Siibak ve Traks, 2019; Esfandiari ve Yao, 2022). Ancak sharenting uygulaması aslında ebeveynler tarafından çocukları üzerinden “beğenilme arzusu” karşıladığı, diğer kişilerle etkileşim kurma imkânı sağladığı ve aynı zamanda sosyal medya ağlarını ticari amaçlarla kullanarak ek gelir fırsatı sağladığı için dikkat çekmektedir (Ranzini vd., 2020). Çocukların görselleri üzerinden metalaştırılması ve mahremiyete ilişkin endişeler sharenting’in günümüz toplumunda önemli bir sorun olarak öne çıkmasına yol açmıştır. Çünkü çocukların verilerinin metalaştırılması, anlatıların paylaşılmasının bir parçası olarak meydana gelen herhangi bir mahremiyet ihlalinin etkilerini arttırmaktadır. Ebeveynler tarafından çocukların rızası olmadan oluşturulan kalıcı “dijital ayak izleri”, platform tabanlı yüz tanıma yazılımı ve çocuğun daha küçükken çekilen resimlerde geriye dönük olarak etiketlenmesi olasılığı da dahil olmak üzere kurumsal gözetim yoluyla büyümektedir. Paylaşım uygulamaları yoluyla, ebeveynler çocuklarının mahremiyet haklarının kontrolünü ve yetkisini elinde tutmasına rağmen bu durum mahremiyeti ne ölçüde ihlal edebileceklerini ve çocuklarının verilerinin metalaşma boyutunu ölçmek için yeterli bilgiye sahip olmama durumu da bulunmaktadır. Bu da sharenting’in çocuklar ve medya arasındaki ilişkide eşitsiz bir güç dinamiğinin ve çocukların mahremiyeti üzerinde derin etkileri olan bir başka eşitsiz güç dinamiğinin simgesi olarak kabul edilmektedir (Barnes ve Potter, 2021). Görüldüğü gibi araştırmacılar sharenting’in olumsuz yönleriyle ilgili önemli endişelere sahiptir. Kopecky ve ark. (2020), sharenting’in olumsuz yönlerini beş şekilde tanımlamaktadır

(a) kendi çocuklarının fotoğraflarının veya videolarının aşırı derecede paylaşılması (genellikle rızaları olmadan),

(b) çeşitli çevrim içi hizmetlerde çocukların profillerinin -doğum günü gibi özel günlerden önce- oluşturulması (onların rızası olmadan)

(c) çocuğun yaşamının günden güne, aydan aya izlendiği çeşitli türlerde çevrim içi günlüklerin oluşturulması,

(d) aşırılık yanlısı ve nefret uyandırmak için çocuk istismarı içerik oluşturulması,

(e) ticari bir araç olarak çocukların istismar edilmesi

Sosyal medya ağları içerisinde sharenting en sık uygulandığı alanların başında Instagram gelmektedir. Instagram, ebeveynler tarafından paylaşılan içeriklerin yarattığı etkileşimlerin fazla olması ve çocuklara yönelik ürünlerin tanıtımından dolayı ebeveynlerin çocuklarıyla fotoğraf kullanımının en çok arttığı sosyal medya ağı olarak öne çıkmaktadır (Choi ve Lewallen, 2018). Instagram, ebeveynlere çocuklarının görsellerinden oluşan dijital bir arşiv oluşturma fırsatı vermekte ve böylece sharenting için uygun bir alan sağlamaktadır (Le Moignan vd., 2017).

Instagram’da ebeveynler kişisel hesapları, çocuklarına özel profiller veya hashtag gibi araçlar yoluyla çocuklarına ait görselleri paylaşmaktadır. Aslında bu paylaşımlarda çocukların görselleri veya bilgileri ön planda olsa da ebeveynlerin bireysel benliklerine ilişkin temsiller de sunulmaktadır. Bu görsellerde “ideal ebeveyn” olarak ebeveynin nerede olduğu, neler başardığı ve ebeveynin neler yapabileceği hakkında iletişim kurulması için bilgiler sunulmaktadır. Bu da ebeveynlerin Instagram’da benlik sunumu dürtüleriyle hareket ederek sharenting gönderilerinde merkezde yer almasına ve çocukların daha geniş anlatılarda çevresel bir nesne hâline gelmesine yol açmaktadır (Holiday vd., 2022). Çocuklara yönelik yapılan paylaşımlar çocukların mahremiyetine ve haklarına yönelik sömürücü bir ihmal olarak nitelendirilmekle beraber eleştirel bir odak konusu haline gelmiştir. Bununla birlikte, uygulama, genellikle çocuklarının korunmasından sorumlu olan ebeveynler tarafından gerçekleştirilmektedir. Genellikle ebeveynler sosyal ağları kendi yaşamları hakkında bilgi paylaşmanın yanında çocuklarının gelişimlerini tartışmak ve çocukları hakkında kişisel bilgileri paylaşmak için de kullanmaktadır. Birçok yeni ebeveyn, sevginin bir ifadesi olarak bebeklerinin sevimli resimlerini çevrimiçi olarak yayınlamaktan zevk almaktadır. Günümüzde artık doğumdan önce bir dijital kimliğe sahip olan ve ayak izleri oluşan çocukların, mahrem bilgilerinin paylaşılmasıyla kişilik hakları ihlal edilmektedir. Ne yazık ki ebeveynler, çocuklarına ait verilerin sanal ortamlardan tam anlamıyla silinemeyecek olduğunun ve bilgilerin üçüncü şahıslar tarafından istismara kadar uzanan kötüye kullanım tehlikesi olduğunun farkında değildirler. Ebeveynler çocuklarının velayet hakkına sahip olmakla birlikte çocukları her türlü tehlikeden korumak ve bahsi geçen velayeti en iyi şekilde sağlamaktan yükümlüdür. Dolayısıyla çocuk ile ilgili alınacak her kararda -sosyal ağlarda çocuğa ait bilgilerin paylaşımı da dahil olmak üzere çocuğun geleceğini ve üstün yararını gözetmek zorundadırlar (Zorluoğlu Yılmaz, 2021). Çocuklara ait verilerin ebeveyn tarafından paylaşılmasında üzerinde durulan

durum yapılan paylaşımındaki niyet değil; verilerin üçüncü kişiler tarafından kullanılmasından doğacak zarardır (Dursun, 2019). Çevrimiçi platformlarda paylaşılan verilerin kişiler için ileriki dönemlerde herhangi bir tehlikeye ya da tehdide dönüşmemesi adına içinde bulunduğumuz çağın getirisi olan dijital vatandaşlık ödevlerini yerine getiriyor olmak önem arz etmektedir (Eroğlu, 2018). Diğer taraftan ebeveynlerin sharenting paylaşımlarının ticari çıkarlar neticesinde oluşturması da bazı endişeleri beraberinde getirmektedir. Çocukların bilincinde olmadan maddi kazanç elde etmek için kullanılması etik bir ihlal olarak değerlendirilirken, diğer yandan da bu durumun “normalleşmesi” sharentingin sosyal medya ağlarında ebeveynler arasında yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Fox ve Hoy, 2019) Yeni medya anlayışı, özellikle influencer olarak adlandırılan sosyal medya fenomenleri, içerik üreticileri için yeni bir gelir kaynağı olarak görülmekte ve kullanılmaktadır. Bu bağlamda içerik üretiminin ticari boyutu da bazı tartışmalı alanlar yaratmaktadır. Örneğin, içeriğin daha fazla kullanıcı tarafından tüketilmesini sağlamak için çocukların bu tür yayınlarda sıklıkla yer alması bazı etik kaygıları da beraberinde getirmektedir (Özüölmez ve Erkılıç, 2022).

Kesicioğlu’nun (2019) araştırmasında ‘okul öncesi’ etiketiyle arama sonucu çıkan sonuçlar araştırılmış ve araştırma sonucunda instagramda paylaşılan içeriklerde çocukların yüzlerinin görünmesine dikkat edilmediği görülmektedir. Sosyal medyanın günümüzde sayabileceğimiz birçok olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Sosyal medya, başta bir konu ile ilgili fikir alma ve verme, birbirinden haberdar olma, birbirine destek olma ve yardım etme, sosyalleşme, merak edilen bir konu hakkında araştırma yapma, güzel anıları biriktirmeye vesile olma gibi olumlu etkilere sahipken, özel hayatlarını kamuya açması neticesinde mahremiyet, ifşa olma, çocuk istismarı, pedofili ile ilgili meseleleri gündeme getirmektedir (Bal, 2019). Sunulan çalışmaların bulgularında da görüldüğü gibi ebeveynler farkında olmadan sharenting aracılığıyla çocuklarını çevrim içi taciz, kimlik hırsızlığı ve siber zorbalık gibi risklere maruz bırakabilmektedir. Ayrıca, sosyal medya için performans gösterme baskısı çocukların duygusal ve zihinsel sağlığını da olumsuz etkileyebilir (Doğan Keskin vd., 2023). Tüm bunlar sharenting kriminolojik suçlara kadar uzanabilecek olumsuz sonuçlara yol açabileceğini göstermektedir (Lavorgna vd., 2023a; Lavorgna vd., 2023b). Sharenting içerikleriyle çocukların maruz kaldığı mahremiyet ihlalleri (Barnes ve Potter, 2021) ve etik ihlaller de (Fox ve Hoy, 2019) çocukların ileri dönemlerinde önemli sorunlara yol açabilme riskini de doğurmaktadır. Bu nedenle çocuğun çevresindeki herkesin gereken özeni göstermesi ve çocukların mahremiyetine dikkat edilmesi gerekmektedir.

İLKAY İREM İRİÖĞLU / OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENİ

KAYNAKÇA

- Baloğlu, E. (2023). Instagram Çağının Dijital Ebeveynleri: Sharenting Bağlamında Bir İnceleme TRT Akademi , 08 (19) , 766-785 . DOI: 10.37679/trta.1328354
- Doğan Keskin, A., Kaytez, N., Damar, M., Elibol, F., ve Aral, N. (2023). Sharenting Syndrome: An Appropriate Use of Social Media? Healthcare, 11(10), 1359.
- Durnell, E. Karynna Okabe-Miyamoto, Ryan T. Howell & Martin Zizi (2020). Online privacy breaches, offline consequences: construction and validation of the concerns with the protection of informational privacy scale. International Journal of Human–Computer Interaction, 36-19.
- Ergül, G., ve Yıldız, S. Sosyal medyada sosyal annelik: Instagram anneliği. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(2), 611-627.
- Erişir, R. M., ve Erişir, D. (2018). Yeni medya ve çocuk: Instagram özelinde “sharenting” “paylaşan babalık” örneği. Yeni Medya, (4), 50-64.
- Holiday, S., Norman, M. S., & Densley, R. L. (2022). Sharenting and the extended self: Self representation in parents’ Instagram presentations of their children. Popular Communication, 20(1), 1-15.
- İnan, Ö. (2021). Öğretmenlerin psikolojik sermaye düzeyleri ile sosyal medya kullanımları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu
- Kesicioğlu OS, Instagramda “Okul Öncesi” Etiketle Yapılan Paylaşımların İncelenmesi”, 6. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı, (Kafkas Üniversitesi 2019) 540-547
- Kopecky, K., Szotkowski, R., Aznar-Díaz, I., & Romero-Rodríguez, J. M. (2020). The phenomenon of sharenting and its risks in the online environment. Experiences from Czech Republic and Spain. Children and Youth Services Review, 110, 104812.
- Metin, Ö., ve Cin, M. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 11 (2).
- Mossberger, K., Tolbert, C. S., & McNeal, R. (2007). Digital citizenship: The internet, society, and participation. England. The MIT Press.,

